

พระราชกรณียกิจของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ตลอดระยะเวลาแห่งการดำรงพระอิสริยยศ “พระราชินี” จนถึง “สมเด็จพระบรมราชินีนาถ” ได้ทรงปฏิบัติภารกิจน้อยใหญ่นานัปการ ทั้งในฐานะ “พระผู้เป็นที่พึ่งของปวงชนชาวไทย” และในฐานะ “คู่บุญคู่พระราชทนต์” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงช่วยแบ่งเบาพระราชภารกิจในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ทั้งโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์เองไปทรงเยี่ยมราษฎรในชนบททั่วทุกภูมิภาค แม้ตรากตรำพระวรกาย เนื่องจากการคมนาคมในสมัยนั้น ยังไม่สะดวกสบายเหมือนในปัจจุบัน ก็มีได้ยื้อต่อ

ในด้านความมั่นคงของประเทศ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมทหารที่ปฏิบัติ การสู้รบต่อสู้ผู้ก่อการร้ายตามชายแดนถึงฐานปฏิบัติการต่างๆ แม้เป็นที่เสี่ยงภัยอันตราย ก็ทรง พระอุตสาหะเสด็จไปทรงดูแลทุกข์สุข ปลอบขวัญถึงฐานปฏิบัติการต่างๆ เป็นขวัญกำลังใจให้ทหาร ต่อสู้ปกป้องผืนแผ่นดิน นำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่อาณาประชาราษฎร์ ให้สามารถทำมาหากินได้อย่าง สงบสุขตราบนานต่อไป ภัยจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ก็สลายลง ด้วยเดชพระบารมีแห่งพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พระราชกรณียกิจในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีกว้างขวางครอบคลุมสาขา ต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา การศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การแพทย์และสาธารณสุข การต่างประเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และอื่นๆ อีกมากมาย

ในการศึกษา ทรงมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนหลายหลายรูปแบบ เช่น ทรงพระอุทสาหะสอนหนังสือราษฎรด้วยพระองค์เอง พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนการศึกษาแก่เยาวชนจากครอบครัวที่ยากจน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน ทรงรับไว้เป็นนักเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์ ส่วนบิดามารดาพี่น้องของเด็ก ก็โปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับการฝึกอบรมพระราชทานความช่วยเหลือให้ปรับปรุงการประกอบอาชีพให้เป็นผล หรือให้มีความรู้เป็นอาชีพเสริมเพิ่มพูนรายได้ สามารถช่วยตนเองและครอบครัวให้ดำรงชีวิตเป็นสุขตามอัธยาศัย โดยให้วัดอุดับพื้นบ้านมาทำประโยชน์ เช่น หัตถกรรมจักสานของโครงการหุบกะพง โครงการจักสานย่านลิเภา และทำเครื่องปั้นดินเผาในภาคใต้ ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้สอดแทรกเรื่องความรักชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเทศ การรู้จักรักษาสุขภาพอนามัย การรู้จักพัฒนาตนเอง การเห็นความสำคัญของการศึกษาและการช่วยเหลือร่วมมือกับส่วนรวม พร้อมทั้งให้ทุกคนตระหนักว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของส่วนรวม ต้องบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์เพื่อ ความเจริญพัฒนาของภูมิภาค

นอกจากนั้น ยังทรงอุปถัมภ์บำรุงงานด้านการศึกษาอื่น ๆ เช่น ทรงรับมูลนิธิด้านการศึกษาไว้ในพระราชูปถัมภ์ พระราชทานพระราชทรัพย์แก่โรงเรียนที่สอนเด็กปัญญาอ่อน เรียนช้า และพิการ ข้ำซ้อน ทรงสนับสนุนก่อตั้งและขยายโรงเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงส่งเสริมให้ราษฎรศึกษาด้วยตนเอง โดยก่อตั้ง “ศาลารวมใจ” มีลักษณะเป็นห้องสมุด และศูนย์ศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งศูนย์ศึกษาพยาบาลเบื้องต้น

พระมหากษัตริย์คุณมิได้แผ่ปกป้องเฉพาะปวงชนชาวไทย หากแต่ยังทรงแผ่ปกป้องไปถึงประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ชาวกัมพูชาอพยพลี้ภัยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในแดนไทย แถบจังหวัดตราด จันทบุรี และปราจีนบุรี มีพระราชศรัทธาและพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุข ผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยมีได้ทรงเลือกเชื้อชาติ ศาสนา หรือเผ่าพันธุ์ พระปรีชาสามารถ และพระวิริยะอุตสาหะ ที่ทรงทุ่มเทอุทิศกำลังพระวรกาย พระสติปัญญา พระราชทรัพย์ในพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อเกื้อกูลประโยชน์สุขของพสกนิกรนั้น ได้เต็มดั่งอยู่ในหัวใจคนไทยทั้งชาติและหยั่งลึกลงเป็นรากฐานแห่งความจงรักภักดีต่อพระบรมราชจักรีวงศ์เป็นผลให้เกิดความมั่นคง และนำสันติสุขมาสู่ปวงชนชาวไทย

สถาบัน องค์การมหาวิทยาลัย หน่วยงานต่าง ๆ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ โล่เฉลิมพระเกียรติ รางวัล และประกาศเกียรติคุณต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่นองค์การเอฟเอโอ ทูลเกล้าฯถวายเหรียญ ซีเรส เทิดพระเกียรติในฐานะที่ทรงยกฐานะของสตรีให้มีระดับสูงขึ้น และทรงเป็น “ผู้ให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง” มหาวิทยาลัยทัฟท์ แห่งรัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขามนุษยธรรมในฐานะที่ทรงยกระดับฐานะการครองชีพของประชาชน และช่วยบรรเทาทุกข์ของเด็กๆ ในหมู่ผู้ลี้ภัยสหพันธ์เด็กแห่งนครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลบุคคลดีเด่นด้านพิทักษ์เด็ก สถาบันเอเชียโซไซตี้ แห่งกรุงนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลด้านมนุษยธรรม มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าของโลก สถิติเทิดพระเกียรติ ในฐานะบุคคลดีเด่นด้านอนุรักษ์สัตว์ป่า ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งอังกฤษ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ ซึ่งสถาบันแห่งนี้เคยมอบให้แก่เฉพาะผู้ที่เป็นแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ดีเด่นเป็นที่รู้จักระดับโลกเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีมหาวิทยาลัยและสถาบันอื่นๆ อีกมากมายที่ทูลเกล้าฯถวายปริญญาและรางวัลประกาศกิตติคุณแด่พระองค์ท่าน อาทิ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปี ๒๕๐๒

นับได้ว่า เป็นบุญของชาติและประชาชนชาวไทย ที่มีสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะแห่งรัตนนารีโดยแท้ พระองค์มิได้ทรงเป็นพระบรมราชินีที่มีพระสิริโฉมเป็นเลิศเท่านั้น หากแต่ยังทรงพระปรีชาเชี่ยวชาญในกิจการต่างๆ ซึ่งปรากฏผลเป็นที่ประจักษ์แก่ปวงชนโดยตลอด ทรงยึดมั่นในพระบวรพระพุทธศาสนา พระคุณธรรม พระปัญญาคุณ และพระเมตตาคุณคุณ ซึ่งทรงดำรงไว้มั่นคงตลอดมาเป็นปัจจัยส่งเสริมให้พระเกียรติคุณขยายจรไปทั่วในประเทศและนานาประเทศทั่วโลก อาจกล่าวได้ว่าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ของชาติไทย เป็นพระบรมราชินีที่ทรงได้รับการสรรเสริญเกียรติคุณจากนานาประเทศอย่างกว้างขวาง ยิ่งกว่าพระบรมราชินีพระองค์อื่นใดในโลก

นอกจากนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงจัดตั้งโครงการอาชีพเสริมต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน โดยโครงการอาชีพเสริมได้แพร่หลายไปในภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ จึงเป็นที่รับทราบกันอย่างกว้างขวาง จึงได้มีผู้มีจิตศรัทธาทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศล เพื่อให้จ่ายในกิจการเหล่านี้ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งมูลนิธิขึ้น ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ พระราชทานชื่อว่า “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชินูปถัมภ์” เพื่อสนับสนุน การประดิษฐ์ศิลปะพื้นบ้านให้เป็นอาชีพเสริมแก่ชาวไร่ชาวนาในยามว่างจากฤดูทำไร่ทำนา ได้ทรงริเริ่มโครงการตามพระราชดำริที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย เช่น

๑. โครงการปาร์กน้ำ ณ ตำบลสองดาว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร

๒. โครงการอนุรักษ์เต่าทะเล ที่เกาะมัน อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง

๓. โครงการสวนสัตว์ธรรมชาติภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

๔. โครงการศูนย์เพาะเลี้ยง และขยายพันธุ์สัตว์ป่า ที่ช่องกล่ำบน จังหวัดสระแก้ว และที่โคกไม้เรือ จังหวัดนครราชสีมา

๕. โครงการสวนสัตว์เปิด ศูนย์ป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๖. โครงการศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอยุธยา

นอกจากนี้ ยังทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ อาทิ การต้อนรับประมุขของนานาประเทศที่มาเยือนประเทศไทย และเสด็จไปเยี่ยมเยียนประเทศต่าง ๆ อันเป็นการผูกสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศไทยในอนาคต เมื่อทรงว่างเว้นจากพระราชกรณียกิจดังกล่าว จึงจะมีเวลาว่างสำหรับถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทูลกระหม่อมทุกพระองค์ ทรงเป็นพระมารดาที่น่าเคารพของทูลกระหม่อม พระองค์ทรงอบรมทูลกระหม่อมด้วยพระองค์เองตามแบบไทย ให้รู้จักเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และหัดทรงงานด้วยพระองค์เอง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

◆ ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้เสด็จฯ ประทับแรมที่เขื่อนน้ำอูน อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ระหว่างช่วงเวลาประทับแรม พระองค์ได้เสด็จฯ ให้กำลังใจข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร ที่ปฏิบัติการรักษาความมั่นคงในพื้นที่ต่าง ๆ เสด็จฯ เยี่ยมเยียนประชาชน รวมทั้งเสด็จฯ ไปนมัสการพระภิกษุสงฆ์ ที่มีชื่อเสียงเพื่อทรงรับทราบความทุกข์ยากของราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ โดยไม่เลือกว่าพื้นที่เหล่านั้นจะห่างไกล หรือมีภัยอันตรายร้ายแรงเพียงใด

◆ ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ แปรพระราชฐานประทับแรม เพื่อเยี่ยมเยียนราษฎร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในโอกาสนี้ พลโท ลักษณะ ศาลิคุปต์ แม่ทัพภาคที่ ๒ ในขณะนั้น ได้นำผู้บังคับหน่วยทหาร ตั้งแต่ระดับผู้บังคับกองพันขึ้นไปเข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานพระบรมราโชบายเป็นครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระกระแสรับสั่ง แนวทางการพัฒนาพื้นที่ ที่มีปัญหาด้านความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งกองทัพบกที่ ๒ ได้น้อมนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการช่วยเหลือประชาชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

◆ แนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานความช่วยเหลือพลกนิกรนั้น เริ่มแรกคือการพัฒนาแหล่งน้ำ มีพระราชประสงค์จะจัดหาความช่วยเหลือการเพาะปลูกของราษฎร ให้มีความแน่นอนมากขึ้น สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหฤทัยที่จะช่วยเหลือราษฎรอย่างยั่งยืน ตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพบว่าทุกวันนี้ป่าไม้กำลังถูกทำลายเป็นจำนวนมาก จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศบนท้องฟ้า ทำให้ขาดความชุ่มชื้น ทำให้มีฝนตกลงมาน้อย ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่าป่าไม้เป็นที่สุดซึ่มกักเก็บน้ำไว้ในรากใต้ดิน ทำให้เกิดน้ำซับเป็นลำธารขึ้น

◆ ดังนั้น จึงทรงชักชวนให้ราษฎรร่วมมือร่วมใจกันปลูกป่า เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ ณ บริเวณเชิงเขาภูผาเหล็ก ติดกับอ่างเก็บน้ำคำจวง บ้านถ้ำด้ว ตำบลสองดาว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร โดยทรงมอบหมายให้ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ราชเลขานุการในพระองค์ฯ และพันเอกเรวัต บุญทับ รองผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑ จัดเตรียมที่สำหรับทรงปลูกป่า เป็นตัวอย่าง ๑ ไร่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกอบพิธีบวงสรวงขึ้น เพื่อป่าวประกาศ อัญเชิญเทพอารักษ์ เจ้าป่ามาสถิตย์อยู่ ณ ป่าแห่งนี้ และบันดาล

ให้เกิดสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลแก่ประชาชนโดยทั่วกัน ครั้นถึงเวลา ๑๔.๐๐ น. สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จฯ ถึงบริเวณพิธีและได้ทรงนำข้าราชการ และประชาชนปลูกป่าในที่ที่เตรียมไว้ และพระราชทานชื่อโครงการนี้ว่า “โครงการปาร์กน้ำ” ต่อมา

◆ เมื่อวันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๖ ทรงมีพระราชดำริ ให้จัดตั้งหมู่บ้านปาร์กน้ำ ขึ้นที่ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ทรงคัดเลือกราษฎรยากจนไม่มีที่ทำกิน มาอยู่ในหมู่บ้านปาร์กน้ำจำนวน ๔ ครอบครัว ทรงพระราชทานบ้านให้ครอบครัวละ ๑ หลัง เป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง ฝาขัดแตะ พระราชทานถังเก็บน้ำฝนบ่อน้ำตื้น โค ๒ ตัว เกวียน ๑ เล่ม ยุ้งเก็บข้าว ไม้ไผ่ และพันธุ์ไม้ผลทุกครอบครัว พระราชทานเงินให้ ครอบครัวละ ๑,๕๐๐ บาท/เดือน ทรงมอบหน้าที่ให้ราษฎร ช่วยกันปลูกต้นไม้ และรักษาป่าไม้ครอบครัวละ ๕ ไร่

◆ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงห่วงใยถึงฐานะความเป็นอยู่ของราษฎร ทรงมีพระราชประสงค์จะให้ราษฎรที่พ่อกัน เพื่อที่จะไม่ตัดไม้ทำลายป่า และร่วมกันทวงแทนรักษาป่า เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เยี่ยมบ้านกุดนาขาม ทรงปลูกต้นไม้ และชักชวนให้ราษฎรปลูกต้นไม้เพิ่มเติม ทรงมีพระเมตตาให้ราษฎรยากจน ขาดแคลนที่ทำกินจำนวน ๒๑ ครอบครัวช่วยกันดูแลรักษาป่า โดยพระราชทานเงินเดือนๆ ละ ๑,๕๐๐ บาท เป็นเวลา ๓ ปี

◆ ในระหว่างนั้นได้ทรงจัดครูมาช่วยฝึกสอนอาชีพต่าง ๆ ตามที่ราษฎรนัด ทรงมีพระราชดำริ ที่จะให้บ้านกุดนาขามเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง มีพระราชประสงค์ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้มีอาชีพเสริม ภายหลังจากเสร็จสิ้นฤดูทำนา ต่อมาทรงมีพระเมตตา ให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพขึ้น เป็นแห่งแรกที่บ้านกุดนาขาม อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ซึ่งถือเป็นศูนย์แม่บทของศูนย์ศิลปาชีพ เป็นศูนย์กลางของโครงการศิลปาชีพ ในพื้นที่ภาคอีสานตอนบน ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

◆ จากการที่ได้ตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในพื้นที่ต่าง ๆ ตลอดเวลานั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงได้พบเห็นสภาพป่าไม้พื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งเคยมีความอุดมสมบูรณ์ มาก่อนถูกบุกรุก และทำลายไปอย่างมากมาย ทำให้เกิดสภาวะความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำ ในการเพาะปลูกพืช ขาดน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ผลที่ตามมาก็คือความทุกข์ยากเดือดร้อนของราษฎร จึงได้ทรงมีพระราชดำริ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้ “คน” กับ “ป่า” อยู่ด้วยกันได้ โดยไม่ทำลายกัน

◆ เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เยี่ยมราษฎร บ้านต้นสมัย ตำบลมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดทำ “โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่” ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโพธิ์สว่าง อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม นับเป็นโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่แห่งแรก ต่อจากนั้น ทรงมีพระราชดำริ ให้จัดทำเป็นโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ในพื้นที่อื่นๆอีก เช่น โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ บ้านน้อมเกล้า ตำบลบุงคำ อำเภอลองนันทา จังหวัดยโสธร โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ผานาง - ผาเก้ง ตำบลผาอินทร์แปลง กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

◆ นอกจากนี้พระองค์ ยังทรงมีพระราชดำริ ให้อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ในพื้นที่บริเวณป่าภูเขียว อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ พระองค์ได้เสด็จฯ ปลอยสัตว์ป่าในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

◆ พระวชิระอุตสาหะ ตามพระราชปณิธาน ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ในการที่จะรักษา และพัฒนาป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ เป็นระยะเวลานานผ่านมา ปัญหาการบุกรุก และทำลายป่า ก็ไม่สามารถจะแก้ไขได้ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเล็งเห็นภัย อันตรายที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว ได้พระราชทานแนวทางใหม่ในการแก้ไข โดยการขอให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้

◆ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงเสียสละทุ่มเทพระวรกาย เสด็จลงมาเป็น ศูนย์กลางในการรวมจิตใจของประชาชนผู้รักป่าไม้ พระองค์ได้เสด็จเยี่ยมและเป็นกำลังใจให้แก่ ราษฎรที่ช่วยดูแลรักษา และพัฒนาพื้นที่ป่าไม้เป็นครั้งแรกที่บ้านสร้างถ่อนอก ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ ๒๙ เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๘ พร้อมทั้งได้มีพระราชดำริ พระราชทานธง “พิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต” ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจในการกระทำ ความดี ให้แก่หมู่บ้าน นับเป็นโครงการ เริ่มแรก

◆ ซึ่งกองทัพบกที่ ๒ ได้ขยายผลการฝึกจัดตั้งราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการเป็นเจ้าของ ดูแลปกครอง และได้รับประโยชน์จากป่าไม้ โครงการ “พิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต” จึงเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ได้พระราชทานความร่วมเย็น ช่วยทำให้ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศคงความสมบูรณ์ ก่อให้เกิดความชุ่มชื้นในแผ่นดิน ต่อเนื่อง มาตราប់ถึงปัจจุบัน

◆ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยความเป็นอยู่ของราษฎร บริเวณชายแดน และทหารกองหนุนที่อาสาสมัครดูแลความปลอดภัยบริเวณชายแดน ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท เมื่อวันที่ ๑๕ เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๐ ให้เป็นกองทุนเริ่มแรก สำหรับการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหาร ที่บ้านบ่อเหมืองน้อย อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ต่อมาพระองค์ท่านได้เสด็จ เยี่ยมราษฎรบ้าน ผไทรวมพล ตำบลหนองแขว อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

◆ เมื่อวันที่ ๑๕ เดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๐ ทรงพระราชทานพระราชดำริให้ กองทัพบกที่ ๒ หวนทางช่วยเหลือในเรื่องอาชีพและรายได้ ในพื้นที่หมู่บ้านใดที่มีความเหมาะสม น่าจะเป็นแหล่งผลิตอาหาร ก็ให้ส่งเสริมให้ราษฎรใช้แนวทางทฤษฎีใหม่เป็นหลักในการประกอบอาชีพ โครงการแหล่งผลิตอาหาร ในพื้นที่รับผิดชอบของกองทัพบกที่ ๒ จึงได้เกิดขึ้นหลายพื้นที่ เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหาร บ้านบ่อเหมืองน้อย อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหาร บ้านผไทรวมพล อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหาร บ้านนักรบไทย ถึงอำเภอสว่างวีรวงศ์ จังหวัด อุบลราชธานี เป็นต้น

◆ จากแนวพระราชดำริดังกล่าวข้างต้น นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างหาที่เปรียบมิได้ ซึ่งหากจะจัดแบ่งงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ได้พระราชทานแก่ประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกเป็นกลุ่มงานแล้ว สามารถจำแนกได้เป็น ๖ กลุ่มงาน คือ

๑. โครงการปาร์กน้ำ
๒. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ
๓. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่
๔. โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขาเขียว
๕. โครงการพระราชทานธง “พิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต”
๖. โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหาร